

Hoe Amerika de leidende industrië natie werd

De onstuimige ontwikkeling van de Verenigde Staten

Dit artikel is een bewerking van een hoofdstuk uit het boek *Geschiedenis van de Verenigde Staten* dat afgelopen september bij uitgeverij Boom verscheen.

Na de Burgeroorlog maakte Amerika een economische groeispurt. In combinatie met de massale instroom van immigranten leverde dat grote sociale problemen op. De Grote Spoorwegstaking van 1877 was een van de eerste confrontaties tussen werkgevers en arbeiders, maar steeds meer arbeiders organiseerden zich in vakbonden, die voortdurend werden gedwarsboomd door werkgevers en de federale overheid. Rechters verklaarden werkonderbrekingen en boycotts illegaal. Politie en National Guard werden regelmatig ingezet om stakingen te breken, soms om privélegertjes te helpen die ondernemers of mijnbezitters hadden ingehuurd, zoals bij de staalfabrieken in Homestead in 1892 en bij de grote Pullman-staking van 1894. Ook in het Westen was het onrustig, vooral rond de mijnen in Idaho. De meeste Amerikanen hoorden niet meer dan dat daarginds een complete veldslag aan de gang was, met sabotage, bommen en het kapen van treinen. De pers beschreef vakbondsleiders als dictators, uit op de vernietiging van het vrije ondernemerschap. Socialisme en anarchisme, meegebracht door nieuwe immigranten, werden neergezet als vijandig aan het kapitalisme en de Amerikaanse droom.

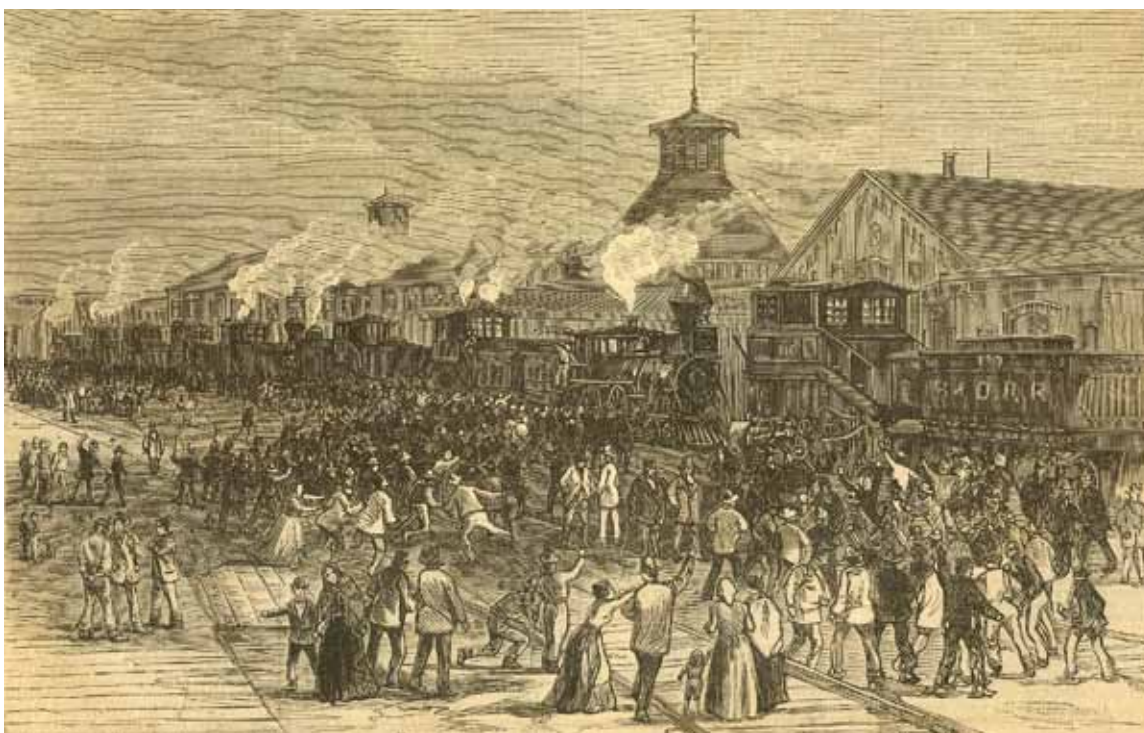
In maart 1893, net voordat Grover Cleveland werd geïnaugureerd voor een tweede termijn, begon de grote crisis van 1893, de zwaarste die Amerika had gekend. Het faillissement van de Philadelphia and Reading Railroad veroorzaakte een kredietcrisis die de hele economie onderuit haalde. Meer dan zeventig spoorwegondernemingen gingen bankroet, banken bleven zitten met oninbare leningen. Om kapitaal te vergaren

eisten deze banken al hun uitstaande geld terug bij kleine bedrijven en boeren die zo over de kop gingen. Een bankrun van spaarders gaf veel banken de genadeklap. Binnen een jaar waren er vier miljoen banen verdwenen. Op het dieptepunt was een kwart van alle arbeiders werkloos. Bedelen werd normaal, gezinnen sliepen op straat, boeren verbrandden hun oogst nu die minder opbracht dan het vervoer naar de markt zou kosten. Toen in juni 1893 een groot aantal landen zilver niet meer accepteerde als betaalmiddel, kon Amerika niet achterblijven. Cleveland eiste het terugtrekken van de Sherman Silver Purchase Act die indertijd was opgezet om de geldvoorraad te vergroten, maar nu de problemen vergrootte omdat zilver onmiddellijk werd geruild tegen goud. Het debat hierover verdeelde de Democraten in twee kampen: de *goldbugs* in het Oosten en de zilvervleugel in het Westen en Zuiden. Cleveland kreeg zijn zin al bleef de goudvoorraad slinken. Cleveland vroeg J.P. Morgan een syndicaat van financiers te vormen dat de obligaties kon garanderen. Het was niet genoeg. Uiteindelijk verkocht de overheid haar obligaties onder de nominale waarde aan de financiers, in ruil voor hun medewerking bij het stoppen van de vraag naar goud. De depressie werd er niet mee verholpen. Het waren puur financiële manipulaties die de gemiddelde burger niet aangingen.

Torenhoge rentes

Lang voor de rest van het land in crisis raakte, broeide het al op de Great Plains. Sinds 1867 waren de landbouwprijzen gestaag gedaald. De boeren probeerden hun lagere inkomsten te compenseren met overproductie, resulterend

Frans Verhagen
is journalist en
Amerikakenner.

Een gravure van een blokkade van locomotieven tijdens de Grote Treinstaking in 1877, West Virginia. Bron: Harper's Weekly, Journal of Civilization. Linkerpagina: Een verkrotte wijk in New York. De foto is in 1889 gemaakt door de Deense immigrant Jacob Riis die met zijn boek *How the Other Half Lives* de aandacht vestigde op de erbarmelijke leefomstandigheden in de arme wijken van New York.

in marginale boerenbedrijven met torenhoge rentelasten. Wie eruit wilde stappen, kreeg niet meer dan een bodemprijs voor zijn land. Dat alles werd verergerd omdat het weer op de Plains na een misleidend gematigde periode dramatisch verslechterde, met na 1887 nog drogere, hetere zomers en nog koudere winters.

De boeren kwamen in verzet tegen de banken en financiers. Ze organiseerden zich in regionale Farmers' Alliances die gezamenlijk inkochten, maar ook deden aan politieke bewustwording. Uit hun samenwerking met de vakbonden kwam in 1891 de People's Party voort, beter bekend als de Populistische Partij. Voor Amerikaanse begrippen was het programma van de Populisten revolutionair. Het vroeg om de invoering van een inkomstenbelasting, directe verkiezingen van senatoren, nationalisering van spoorwegen, telegraaf en telefoon, bescherming van arbeiders en vakbonden, en een flexibeler monetair systeem.

'Een les van deze jaren is dat je niet per se verkiezingen hoeft te winnen om de politiek te beïnvloeden'

Onder leiding van ex-afgevaardigde en politiek activist James Weaver haalde de People's Party in 1892 een behoorlijk resultaat: 22 kiesmannen in vijf westelijke staten. In het Zuiden hielden de Democraten door intimidatie en manipulatie de macht in handen. De Populisten joegen bovendien de arbeiders weg door hun onaangename anti-immigratie- en antisemitische toon en hun uitgesproken afkeer van de grote steden. In plaats deze problemen te onderkennen en verbreding te proberen, beperkten de Populisten na 1892 hun agenda tot plattelandsbelangen, met één onderwerp dat alles overschaduwde: verruiming van de geldvoorraad door de herinvoering van zilver als betaalmiddel.

Gedreven spreker

Dankzij William Jennings Bryan, een goed van de tongriem gesneden afgevaardigde uit Nebraska, nam de Democratische Partij in 1896 de zilveragenda van de Populisten over. Op de conventie die zomer bleken de afgevaardigden hopeloos verdeeld tussen goud en zilver. Als laatste spreker over dit onderwerp hield Bryan de toespraak van zijn leven. Met de verontwaardiging en gedrevenheid van de fundamentalistische predikant, die hij ook was, sprak Bryan namens de boeren: 'U zegt dat grote steden voor de goudstandaard zijn; wij antwoorden dat de grote steden bestaan bij de gratie van onze uitgestrekte en vruchtbare prairies. Steek de steden in brand en laat ons onze boerderijen, en jullie steden zullen weer over-eind krabbelen, als door een wonder; vernietig

onze boerderijen en gras zal groeien in de straten van iedere stad in het land.' Hij besloot met de woorden: 'U zult niet op het hoofd van de arbeider deze doornenkroon drukken, u zult niet de mensheid vastspijkeren op een kruis van goud.' Bryan zette de conventie op haar kop en werd de volgende dag gekozen als presidentskandidaat. De gevestigde orde was in rep en roer. Bryan stond bekend als een slimme politicus met een agenda. Voor het overige was het programma van de Democraten allesbehalve revolutionair, op zijn best een verwaterde versie van het Populisme. In de campagne slaagde Bryan er niet in coalities te bouwen of zijn boodschap te vertalen naar andere regio's en beroepsgroepen, terwijl de Democratische president Cleveland verantwoordelijk werd gehouden voor de depressie. In november 1896 verloor Bryan van William McKinley.

Een les van deze jaren is dat je niet per se verkiezingen hoeft te winnen om de politiek te beïnvloeden. De opkomst van de Populisten, de coalitie van boeren, arbeiders en andere ontevreden burgers, overtuigde de zakenwereld van de gevaren van massale onrust. Voor het eerst klonk de roep om een activistische overheid, drong het besef door dat de federale overheid nodig was om de slechtste kanten te temperen van een bandeloos kapitalistisch systeem. De gewone burger gaf weinig om de zilverobsessie van de Democraten. Hij wilde bescherming tegen uitbuiting door spoorwegen, banken, trusts en monopolies, en stond open voor pleidooien om pakhuizen, graansilo's, spoorwegen en telegraaf- en telefoonondernemingen in overheidsbezit te nemen. Het was overduidelijk dat er iets moest gebeuren aan de politieke, sociale en economische arrangementen in Amerika.

William Jennings Bryan tijdens een toespraak als presidentskandidaat voor de Democraten, 1896. Bron: Library of Congress.

Enorme groei

Het economische decor waartegen zich dit afspeelde was spectaculair. De spoorwegen hadden hun eigen industrieel complex geschapen van staal, ijzer, timmerhout en rijdend materieel en hadden het hele continent opengegooid voor de markteconomie. De aanwezigheid van grondstoffen, gecombineerd met een enorme binnenlandse afzetmarkt, bereidwillige investeerders en politieke stabiliteit, plus de scholing van arbeiders en de steeds betere communicatie, genereerden een enorme industriële groei. Voor de Burgeroorlog werkte een kwart van de Amerikanen in nijverheid en transport, in 1900 was dat al de helft. Technologische vernieuwing was hierin een belangrijk element. De grote ontdekkingen die het dagelijks leven zouden veranderen vonden plaats tussen 1870 en 1920. Thomas Alva Edison maakte de toepassing van elektriciteit eenvoudig en George Westinghouse gebruikte wisselstroom om elektriciteit grote afstanden te laten overbruggen zonder veel energieverlies. In de concurrentie tussen beider ondernemingen werd Amerika in hoog tempo geëlektrificeerd.

John D. Rockefeller, een zakenman uit Cleveland, zag al vroeg de mogelijkheden van het raffineren van aardolie. Door zijn concurrenten op te kopen wist hij in 1879 bijna de hele olieraffinage in de Verenigde Staten in zijn macht te krijgen. Standard Oil was een verticaal geïntegreerd bedrijf dat alles zelf produceerde en beheerde, van boortorens tot tankwagens. Bij de spoorwegen dwong Rockefeller lage tarieven af en hij was uiterst creatief in het ontlopen van antimonopoliewetgeving.

Andrew Carnegie bouwde een staalimperium op door zijn krachten te bundelen met Henry Frick, die de productie van daarvoor noodzakelijke kolen beheerste. Twee ondernemers in de verpaktvleesindustrie, Philip Armour en Gustavus Swift, moderniseerden hun productiewijze. Volgens Armour verwerkte hij elk onderdeel van een varken, 'behalve de knor'. Met de koelwagens die Swift ontwikkelde, konden consumenten in het oosten van het land bediend worden. Bankiers uit Boston financierden Alexander Graham Bells telefoon. New Yorkse financiers hielpen Edison met de ontwikkeling van elektrisch licht. De meeste van deze *captains of industry* combineerden hun ondernemingslust met inventieve methoden van bedrijfsvoering.

Het protectionisme had blijvende invloed op de structuur van de Amerikaanse industrie. Het leverde niet alleen een beschermde thuismarkt op, het dwong ondernemingen ook tot de economische logica van verticale integratie. Om dat allemaal te organiseren ontstond een nieuwe soort van werknemers: de managers in loondienst, een witteboordenklasse, die belang had bij een stabiel en hiërarchisch gestructureerd bedrijf.

Forensen per tram

In 1860 telden negen Amerikaanse steden meer dan 100.000 inwoners, in 1920 waren dat er al achtenzestig. Dankzij elektriciteit en spoorwegen hoefden werknemers niet meer rondom hun werkplek te wonen. Ze werden forensen. Het begon met de paardentram, in de jaren 1890 verschenen overal geëlektrificeerde trams en *cable cars* waardoor een van de grootste vervuilingproblemen in de steden werd opgelost: de uitwerpselen van paarden. In steden als New York, Philadelphia en Boston begon men rond de eeuwwisseling met het aanleggen van ondergrondse spoorbanen. Steden spreidden zich uit naar wat al snel *suburbs* werden genoemd, waar welgestelde burgers grote huizen lieten bouwen, eindelijk verlost van de drukte en smerigheid van de stad. De armste bewoners bleven achter in de grote steden, waar ze zich mengden met nieuwe immigranten. De verpaupering was mensonterend. Lokale overheden hadden weinig reden om de infrastructuur of woningen op peil te brengen, terwijl huisjesmelkers hun huurkazernes lieten verkrotten. De journalist en fotograaf Jacob Riis publiceerde in 1890 *How the Other Half Lives*, een shockerend verslag van het leven in de armste wijken van New York dat de politiecommissaris van de stad, de latere president Theodore Roosevelt, sterk zou beïnvloeden.

Naast deze huurkazernes verrezen de eerste wolkenkrabbers die symbool werden voor Amerika's onstuimige ontwikkeling. Tot de jaren 1880 telde een gebouw maximaal tien verdiepingen, hoger was met baksteen niet mogelijk. Deze beperking was een van de redenen waarom de lift, al voor de Burgeroorlog ontwikkeld door E.G. Otis, nauwelijks ingang had gevonden. Nu werden bouwwerken mogelijk met een staketsel van stalen balken, opgevuld met licht metselwerk. De ramen konden ►

De bewoners van een kamer in een huurkazerne in New York. Foto: Jacob Riis, 1889.

Het schilderij *Cliff Dwellers* van een sloppenwijk aan de Lower East Side in New York aan het begin van de twintigste eeuw. Geschilderd door George Bellows in 1913. Bron: Los Angeles County Museum of Art.

groter worden dan tevoren. Betrof het aanvankelijk vooral kantoorgebouwen, al snel gingen ook appartementsgebouwen de hoogte in. De Amerikaanse bevolking verdubbelde tussen 1870 en 1910, de rijkdom van het land verviervoudigde, terwijl consumentenprijzen daalden met veertig procent. In 1857 was het aantal inwoners

Door de stijgende inkomens, met name onder het witteboordenpersoneel, ontstond een middenklasse met een ander consumptiepatroon dan de arbeiders voor wie overleven voorop stond. Was de werkweek net na de Burgeroorlog nog zo'n 66 uur, in 1920 was hij in stappen verlaagd tot 47 uur, met dank aan de vakbonden. Nu kwam ook vrijetijdsbesteding aan bod. De grote Amerikaanse sporten – honkbal, boksen en American football – begonnen hun transitie van vermaak voor de elite en gegoede burgerij naar volkssporten. In mei 1897 was de depressie eindelijk voorbij, onder meer door grote nieuwe goudvondsten in Zuid-Afrika en Alaska. De groei van de wereldgoudvoorraad leverde de inflatie op die de pleitbezorgers van zilver altijd hadden gewenst. De hernieuwde economische groei leidde tot een golf van consolidaties: de grootste bedrijven in de sectoren van leer, lood en koper tot landbouwgebedschap, stalen pijpen en levensverzekeringen combineerden hun activiteiten om markten te veroveren en winst te vergroten. Gemeten naar bijna alle maatstaven waren de Verenigde Staten tegen 1900 de leidende industriële natie in de wereld, en daar waar het achter lag haalde het snel in. En de druk van de Populisten zou in de nieuwe twintigste eeuw leiden tot progressief beleid onder president Theodore Roosevelt. ■

‘Gemeten naar bijna alle maatstaven waren de Verenigde Staten tegen 1900 de leidende industriële natie in de wereld’

van de Verenigde Staten dat van Groot-Brittannië al gepasseerd, in 1873 werd het toen net verenigde Duitsland voorbijgestoken. Deze enorme consumentenmarkt bevorderde de opkomst van grote warenhuizen en postorderbedrijven: in de eerste categorie Wanamaker's in Philadelphia in 1876 en in de tweede Montgomery Ward in 1872 en Sears, Roebuck & Company in 1886, beide in Chicago. Eenvoudige producten, zoals spijkers en hamers, werden veel goedkoper, terwijl de catalogi met een gevarieerd aanbod, van fietsen en naaimachines tot zelfs kleine woningen, steeds dikker werden. In kleine steden vestigden zich winkelketens, zoals F.W. Woolworth en A&P.